

Kuvataiteen maisterin opinnäyte

Emilia Niskasaari

Taideyliopiston Kuvataideakatemia 2017

Kuvanveiston osasto

Opinnäytetyöni koostui kahdesta julkisesta esiintymisestä, joista ensimmäinen oli osallistuminen Kuvan Kevääseen 7.-29.5.2016 tilallisella veistoksella *Kivijalka* ja toinen osallistuminen Mäntän kuvataideviikoille 11.6.-31.8.2017. Tässä opinnäytteeni kirjallisessa osiossa pääpaino on Mäntän kuvataideviikoilla olleella teoksella *Aistinalueita*, joka on ilmatilaan aseteltu meduusapilveä muistuttava veistosinstallaatio. Ohjaajanani toimi Olli Keränen, tarkastajina Hanna Johansson ja Anni Laakso.

Kohta katossa

Uppoudun mielelläni tunnustelemaan erilaisia materiaaleja, jotka parhaimmassa tapauksessa alkavat kertoa omaa tarinaansa. Sen lisäksi, miltä jokin näyttää, on tärkeää myös se, miltä aine tuntuu. Erilaisten savien koostumus, hiekkaisuus, sipulinkuorien ohut sileys, asfaltin tiukkuus, puun huokoisuus, muovisen kankaan tuntu verrattuna puhtaaseen puuvillaan. Uusien ja yllättävien materiaaliyhdistelmien löytäminen tuo suurta iloa. Käytän töissäni paljon kierrätettyä, mutta myös uutta.

Usein työn alussa rikon, rakennan, kokeilen, väännän ja käännän. Väsyttän itseäni, kunnes saan toivotun ahaa-elämyksen ja varsinainen tekeminen alkaa. Silloin tunnen olevani tavoitteleman asian äärellä tai ainakin lähellä sitä ja tiedän tekemisestäni syntyvän oikeasti jotain.

Joskus taas prosessi vaatii pitkiä makoiluja hiljaisessa tilassa, katse tuijottaen katon samaa kohtaa tunnista toiseen, kunnes kenties oivallan mitä haen. Opiskelujen alussa koin paljon ahdistusta, ihan liikaa yrittämistä, pelkoa ja lamaannusta. Olen opetellut tuosta tuskaisesta olotilasta ulos pääsemistä, jotta osaisin paremmin hallita sitä eikä se minua. Epävarmuuden sietäminen tulee varmasti aina olemaan osa työni luonnetta.

Parhaimmillaan työn tekeminen on nautinnollista, hauskaa, parhainta maailmassa, ja niin sen mielestäni tulisi suurimmaksi osaksi ollakin.

Olen töissäni käsitellyt paljon ihmisen suhdetta itseensä, luontoon ja luomaansa ympäristöön. Sekoittelen mielelläni erilaisia tasoja ja maailmoja keskenään.

Tärkeitä minulle ovat olleet esimerkiksi Rachel Whitereadin työt, muun muassa hartsiin valettu *Monument* (2001), joka seisoo hiljaisessa yksinäisyydessään kaupunkiliikenteen keskellä. Samoin Eva Hessen tuotanto, jossa minua kiinnostavat töiden materiaalit ja muotokieli, erityisesti lateksista valmistetut orgaaniset muodot. Mieleenpainuva tekijä on ollut myös Wolfgang Laib siitepölypalloineen. Gregor Scheinerin hiljaisiin huoneisiin toivoisin joskus pääseväni.

Korkea ilmatila

Tulevan teokseni tilaksi oli annettu näyttelytilan korkein kohta, ilmatila, joka oli korkeudeltaan 12 metriä. Pituus- ja leveyssuunnassa tilan ala oli viisi metriä kumpaankin suuntaan. Koin haastavaksi ja harvinaiseksi mahdollisuudeksi saada paikaksi noin korkean ilmatilan, joka lävisti näyttelytilan kaikki kolme kerrosta. Teosta pääsisi siis katselemaan eri puolilta ja läheltä myös ylhäältä.

Aiemmat työni olivat olleet pääasiassa tilallisia veistoksia tai paikkasidonnaisia installaatioita, kuten Mäntässäkin. Usein teokseni lähtevät elämään kunnolla vasta nähtyäni paikan, johon tulen teokseni rakentamaan. Yleensä näyttelyaikaa hakiessani mielessäni on ajatus tulevan teoksen luonteesta, mutta vasta paikka määrittää sen, millä tavoin ja mistä materiaaleista ryhdyn teosta rakentamaan.

Ennen Mäntän näyttelyä minua oli kiinnostanut lasi materiaalina. Olin pohdiskellut läpinäkyvän maailman rakentamista. Olin suunnitellut ottavani muotteja suoraan jo olemassa olevista muodoista - kivistä, paksuista oksista, roskakasoista - ja valavani ne jollain menetelmällä ontoiksi lasiversioiksi. Otettuani vastaan gallerian ilmatilan luovuin kuitenkin ajatuksesta lasin painavuuden tähden. Läpinäkyvyys teoksen osana jäi silti askarruttamaan mieltäni.

Mäntän kuvataideviikoilla aiheena oli kesä. Mietiskelin aiheen laajuutta ja mahdollisuuksia. Myös kesä aiheena toi ensimmäiseksi mieleeni valon ja ilman. Mietin valon eri esiintymismuotoja ja sitä, kuinka ilmaa ei näe ennen kuin se kohtaa aineen. Kuinka tuulen liikkeet voi nähdä esimerkiksi puiden lehtien liikkeistä tai hyönteisparvien muodoista. Katselin meren pintaa tuulisella säällä ja kuinka valo siivilöityy veden läpi. Mieleeni tulivat vesikasvit, jotka tanssivat veden liikkeiden mukaan.

Tyhjyydessä kelluen

Aloin tutkia meren maailmaa. Tutkiskellessani aihetta sattui käteeni kirja meduusoista.¹ Meduusojen läpinäkyvä, kellomainen rakenne herätti kiinnostukseni. Sain selville, että vaikka niillä ei ole sydäntä eikä aivoja, ne pystyvät aistimaan valoa, kemiallisia ärsykeitä ja suuntia. Supistamalla ja laajentamalla hyytelömäisiä uimakellojaan ne uivat kuin avautuvat ja sulkeutuvat sateenvarjot. Kosketuksesta aktivoituvat pyyntilonkeroiden polttiaissolut sinkoavat pieniä myrkkylarppuunoita saaliiseensa.

Luin myös, että mitä enemmän saasteet, ryöstökalastus ja vesien lämpeneminen ajavat kalalajeja sukupuuton partaalle, sitä enemmän meduusakannat kasvavat. Niitä emme saa nitistettyä. Siellä, ikään kuin tyhjyydessä kelluen, herkän näköinen, läpinäkyvä, lähes aineettoman oloinen olento valtaa tilaa heijastellen jokapäiväistä elämäämme.

Tiedemiehet ovat huomanneet, että ainakin joillakin meduusoilla on ilmeisesti kyky nuorentua ja kloonata itseään. On myös löydetty meduusalaji (*Turritopsis nutricula*), joka on tiettävästi ainoa biologisesti kuolematon eläin.² Kun tämä laji joutuu kärsimään epäsuotuisista olosuhteista, se vajoaa meren pohjaan, palaa lapsuuteensa - muuttuu munaksi taas ja aloittaa kaiken alusta.³

Aistirataa

Olin pohtinut noihin aikoihin myös aistimista yleensä. Kuinka näemme silmillämme rajat ja muodot, mutta kuinka muut aistit mukaan otettuna voimme oivaltaa asioiden syvemmän luonteen. Miten eri tavoin ihmiset reagoivat ja aistivat. Kuinka toiset ovat herkempiä erilaisille ärsykeille kuin toiset. Mikä merkitys on sanoilla ja muulla elekielellä. Kuinka loputon ja hienovarainen järjestelmä aistiminen on.

¹ Benjamin, Ali 2017.

² Tämän lajin edustaja voi kyllä kuolla tapaturmaisesti, mutta jos näin ei käy, niin sen elämä jatkuu loputtomiin.

³ *Turritopsis nutricula*. Wikipedia.

Lueskelin siitä, miten aistit antavat meille tietoa ympäristöstämme. Kuinka hermorataa, jota pitkin ärsykkeiden aiheuttamat viestit kulkevat, sanotaan aistiradaksi ja aluetta, jolla aivot ottavat nämä viestit vastaan, aistinalueeksi.⁴

Aloin nähdä yhtäläisyyksiä meduusojen muodon ja ihmisen aistijärjestelmän välillä. Meduusoista tuli ihmisen aistijärjestelmän kuvia tai symboleita. Meduusoissa olevat hapsukat, monimetriset polttiaissolut, ovat kuin ihmisten näkymättömät tuntosarvet.

Suuri leivinuuni

Jo ennen Mäntän näyttelyä olin käsitellyt aistimisen teemaa rakentamalla lieriön muotoisen tilan (*Tuntu*, 2013), joka oli äänivaimennettu, sisältä pehmeä ja oven kiinni ollessa täysin pimeä. Teos oli vajaa kaksi ja puoli metriä korkea ja läpimitaltaan 196 senttimetriä. Tahdoin, että ihminen mahtuisi joko seisomaan tai makaamaan teoksen sisällä. Rakensin tilan puusta, pehmensin lattian superlonilla ja vuorasin sisustan kierrätyshuovalla.

Sisään sai mennä yksi henkilö kerrallaan, ja kengät tuli jättää ulkopuolelle. Sisäänkäynnin edessä olevat kengät toivat kokonaisuuteen mielestäni mukavan lisän. Katselijat saivat näin osviittaa siitä, minkälainen ihminen teoksen sisällä kulloinkin oli. Pienet lasten kengät, hienot lakerikengät, räjähtäneet maiharit. Kahvan rakensin vain oven sisäpuolelle, ja ulkopinnan käsittelin pikiruisjauhoseoksella. Lieriön muotoon päädyin, etteivät ajatukset jäisi kulmiin roikkumaan. Tahdoin teoksen sisätilaan jonkinlaista avaruudellista tuntua.

Teos sai alkunsa lapsuuden muistosta, jossa katselin mummolassa olevaa suurta leivinuunia ja mietin, kuinka kiva olisi olla pienempi ja kömpiä sen sisälle, vetää valurautainen uuninluukku kiinni ja kurkkia ritilikön välistä ulkomaailmaa. Ajatus oli lapsena hyvin herkullinen. Olisin voinut raahata uuniin mukavan patjan, lempikirjojani, karkkia ja muovailuvahaa. Tila olisi ollut turvallinen, hiljainen ja yksin minun.

⁴ Ihmisen biologian selkokielisanasto.

Repaleinen viilto

Kuvan Keväässä esillä ollut lopputyöni ensimmäinen osa, tilallinen veistos *Kivijalka* oli *Tuntuun* nähden toisentyyppinen työ, vaikka sekin käsitteli sisäisen ja ulkoisen maailman kohtaamista.

Kivijalka oli betonista valettu neliön muotoinen laatta, jonka läpi kulki vinottain repaleinen viilto. Laatan sivujen pituus oli kaksi metriä ja korkeus 20 senttiä. Laatan alla oli pieni korotus, näytti kuin teos olisi ollut pari senttiä irti lattiasta. Ympäröivä tila oli pimennetty ja viillon päälle langetettu valokeila.

Veistosta tehdessäni pohdin sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja niiden syntyperiä. Johtuuko sellainen pelko joskus saaduista kolhuista, jostain edelleen auki olevasta haavasta, joka estää näyttämästä todellista itseä toisille? Hurjat mittasuhteet saanut häpeän pelko, joka pitää ajatuksia otteessaan, saa mielen pyörimään niin itsensä ympärillä, ettemme kykene katsomaan kulloisiakin tilanteita kauempaa.

Jonkinlainen haava - tai haavoja - on varmaan jokaisessa. Ehkä juuri nämä haavat tekevät meistä inhimillisiä ja auttavat ymmärtämään toisia repaleisia kanssakulkijoita, niin että maailma näyttäytyy ajoittain hyvinkin kauniina. Voisiko se pelko, joka ensin erottaa toisista, lopulta muuttua ymmärrykseksi, joka yhdistää? Mietin, onko kaikille olemassa jonkinlainen parantumisen mahdollisuus, mahdollinen valo.

Kirjoitin aiheesta runon, joka julkaistiin Kuvan Kevään katalogissa:

Jos päättää astua alempiin kerroksiin

Rikkoa maan kuoren

jonka sisällä kiviaines on sulaa ja vellovaa

Jäädä katsomaan

Antaa ilman virrata läpi

vaikka se tuntuisi miltä

Rauhoittuuko liike

kovettuuko kiviaines

vahvaksi pohjaksi jatkaa

Vertasin mielessäni ihmistä taloon, ja valoin laatan talon perustuksen kaltaiseksi. Pehmeälle tai heiveröiselle pohjalle rakennettu talo ennen pitkää vajoaa, vääntyy ja muuttuu vaikeaksi asua. Tein laatasta neliön muotoisen myös siksi, että ajattelin sen olevan kuin leikattu pala tunteiden pohjasta, itsetunnosta. Korostaakseni tätä pala-ajatusta halusin teoksen olevan hieman irti lattiasta.

Valoin päällekkäin erilaisia betonilaatuja saadakseni kerrostumia laatan reunoille. Niillä viittasin elämän eri aikakausiin ja tapahtumiin, jotka muokkaavat ihmistä ja ovat jossain muodossa aina läsnä.

Jouduin työtä tehdessäni monien teknisten kysymysten äärelle. Kuinka saada niin suuri betonilaatta niin kevyeksi, että sitä olisi mahdollista liikuttaa? Lopulta päädyin tekemään laatasta onton valamalla betonikerrokset muotoon leikatun styroksilevyn päälle. Kerrosten väliin lisäsin ohuet verkotukset. Betonin kovettuessa viilsin laattaan syvän viillon hitsaamalla keihäsmäisellä terällä. Teoksen lopullinen paino oli 400-500 kilogrammaa. Pianonkantajat kantoivat laatan Forum Boxin toiseen kerrokseen.

Roskalavalta lentoon

Kivijalkaan verrattuna huomasin nyt tekeväni Mäntän Kuvataideviikoille ilmaisultaan päinvastaista teosta. Siinä missä *Kivijalka* oli gallerian lattialle sijoitettu painava ja kovasta materiaalista rakennettu "pohja", olin nyt tekemässä kevyttä, herkästi hajoavaa, läpinäkyvää ja galleriatilassa ilmaan sijoitettavaa installaatiota. Yhdistäväksi tekijäksi sekä *Tuntuun*, *Kivijalkaan*, että *Aistinalueisiin* huomasin valon merkityksen. *Tuntu* oli hallittu pimeä tila, *Kivijalassa* taas valo oli langetettu suoraan teoksen päälle ja *Aistinalueissa* tulisi myös valolla olemaan ratkaiseva rooli.

Mäntän teosta miettiessäni muistin roskalavalta joskus löytämäni suuren läjän piirtoheitinkalvoja. Pohdin, voisinko käyttää niitä materiaalina työssäni. Kalvo oli hyvin ohutta, keveää ja läpinäkyvää. Muovi ongelmajätteenä sopisi myös aiheeseen. Yksi merten saastumisen ja sitä kautta meduusojen massiivisen lisääntymisen syy on muovijäte, jota meret alkavat olla pullollaan. Lisäksi piirtoheitinkalvo heijastaa hyvin ympäröivää valoa ja värejä.

Kokeilin muovin kuumennusta. Se reagoi lämpöön nopeasti. Lämmitin kalvon paloja kuumailmapuhaltimella kivien päällä, ja tämä tekniikka alkoi alkukangertelun jälkeen toimia yllättävän hyvin. Kalvo toisti kivien muotoa sen verran, että sain aikaan orgaanisen näköistä jälkeä.

Kuumenneltuani pussillisen pieniä kalvon paloja kokeilin niiden liittämistä yhteen. Huomasin tekniikan olevan kalvon ohuuden vuoksi hyvin haastavaa, mutta harjoittelemalla aloin onnistua. Lämmittäminen tuli tehdä nopeasti pieninä sykäyksinä, jotta muovi ei sulaisi kokonaan alta pois. Lämmittämisen jälkeen palat tuli painaa nopeasti yhteen, sillä ohut kalvo myös jäähtyy nopeasti. Hanskoja kului paljon ja raitisilmamaski oli tarpeen.

Sain aikaiseksi pari meduusaa muistuttavaa muotoa, jotka jätin roikkumaan työhuoneelleni ikkunan eteen. Seuraavana aamuna tullessani jatkamaan huomasin, että kirkas aamuaurinko sai muodot hohtamaan valopallojen tavoin.

Työn edetessä tekninen osaamiseni parani ja kykenin suurentamaan muotoja. Päädyin tekemään erilaisia kokoja kymmenen sentin halkaisijasta metrin halkaisijaan. Sulattamalla ja venyttämällä sain muovista aikaan myös meduusojen pyyntilonkeroita muistuttavia hapsuja. Pikkuhiljaa, viikko kerrallaan, muovikalvot muuttivat muotoaan ja meduusameri kasvoi.

Vessapaperipallot

Lopulta koitti aika ripustaa Mäntän näyttely. Meduusoita oli syntynyt 40 kappaletta ja olin tyytyväinen joukkiooni. Päänvaivaa aiheutti niiden kuljetus, mutta telineitä ja pohjamuotoja rakentamalla sain työni turvallisesti pakettiin, ja kaikki matkustivat ehjinä perille.

Paikalla odotti kattoon asti yltävä saksinosturi, jonka avulla työ oli määrä ripustaa. Olin ottanut mukaani ohutta harjateräsverkkoa, joka kiinnitettiin ensiksi vaijereilla kattoon. Meduusat olin päättänyt kiinnittää verkkoon läpinäkyvillä siimoilla, mutta koska en ollut tilan korkeudesta johtuen päässyt kokeilemaan kokonaisuuden asettelua, asemoin meduusojen paikat ensin vessapaperipalloilla, jotka olin sitonut siimojen päihin. Jotta muoviliitokset eivät olisi paikkoja muuteltaessa ja nosturissa seilatessaan rikkoutuneet, halusin ripustaa ne vasta, kun asemointi olisi selvä.

Olin miettinyt aiemmin, tarvitsisinko jonkinlaisia tuulettimia luodakseni teokseen liikettä. Jopa isoimmat muodot olivat kuitenkin niin kevyitä, että pienetkin ilmavirrat saivat ne liikehtimään, joten jätin apuvälineet pois.

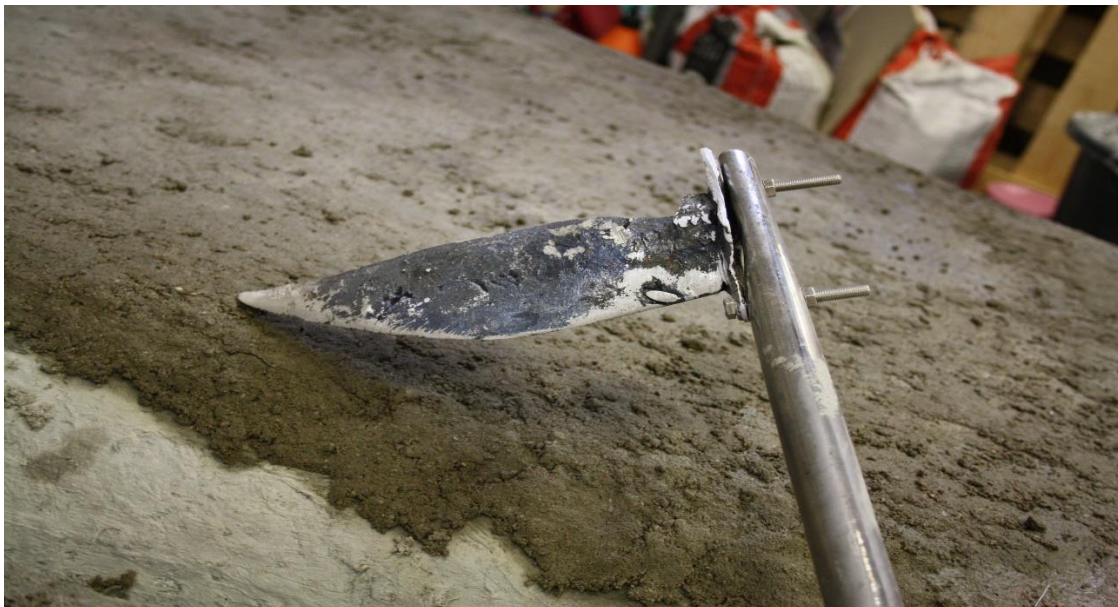
Saatuani työn ripustettua kokeilin erilaisia valaisimia. Muoviin kohdistettu valo söi kuitenkin mielestäni työn orgaanisuutta saaden muovin kiiltämään liiaksi, ja päädyin sen tähden lopulta ylimmän kerroksen ikkunasta tulevaan luonnonvaloon.

Tuntu, 2013. Korkeus 244cm ja läpimitta 196cm.

Kivijalan ensimmäinen betonikerros.

Valmistamani alumiininen työkalu, jolla viilsin *Kivijalkaan* viillon.

Kivijalka,
2016.

Aistinalueiden tekovaihe. Ensimmäiset meduusat.

Meduusoiden materiaalina käyttämäni piirtoheitinkalvot.

Muotoiltuani meduusojen osat liitin ne yhteen kuumailmapuhaltimella.

Aistinalueiden ripustuskokeilu Kuvataideakatemian kuvanveiston tiloissa.

Meduusameri kasvaa työhuoneellani.

Aistinalueet, 2017. Mäntän kuvataideviikot.

Aistinalueita alhaalta kuvattuna.

Aistinalueita. Yksityiskohta.

Aistinalueita. Yksityiskohta.

Aistinalueita. Yksityiskohta yläparvelta kuvattuna.

Aistinalueita. Yksityiskohta.

Aistinalueita. Mäntän kuvataideviikot.

Lähteet:

Benjamin, Ali 2017. *Mitä sain tietää meduusoista*. Suomentanut Marianne Kurtto. Helsinki: Otava.

Ihmisen biologian selkokielen sanasto.

<https://koppa.tampere.fi/alfresco/service/.../4c035e92-da25-41cf-aa70-e64e05b55bb2> (haettu 3.10.2017).

Turritopsis nutricula. Wikipedia.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Turritopsis_nutricula (haettu 3.10.2017).